

TUTU

“Tutu”nun bu sayı
Açıq Cəmiyyət İnstitutunun Azərbaycan uşaqlarına
pulsuz yadigarıdır

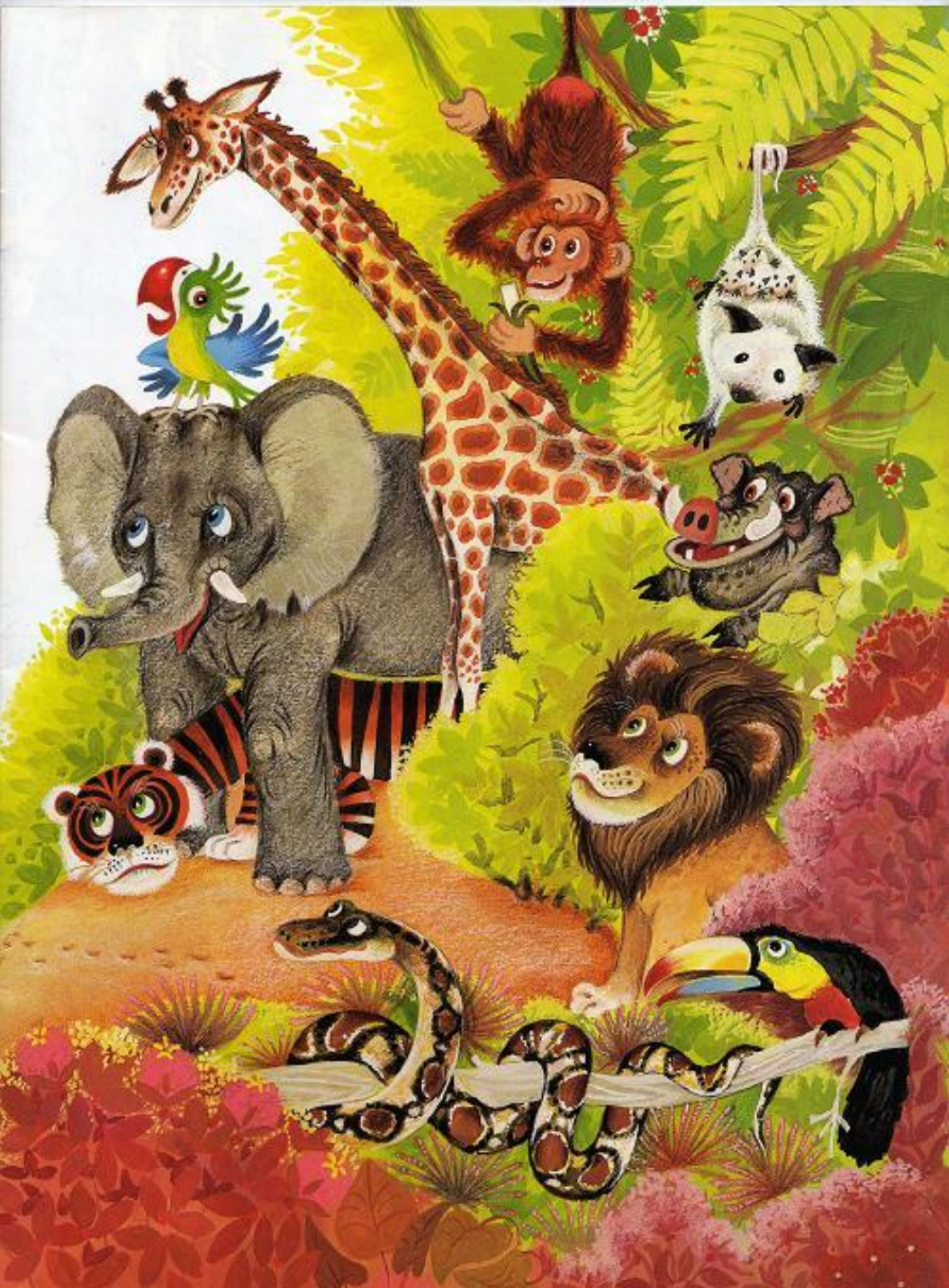
Şəndərəyə hay düşdü ki, tısbağa balinadan məktub gətirib. Hamı yığıldı bir yərə və mat qaldı: o yekəlikdə balına vur-tut 7 sözlük məktub göndərmişdi. O da sözle yox!

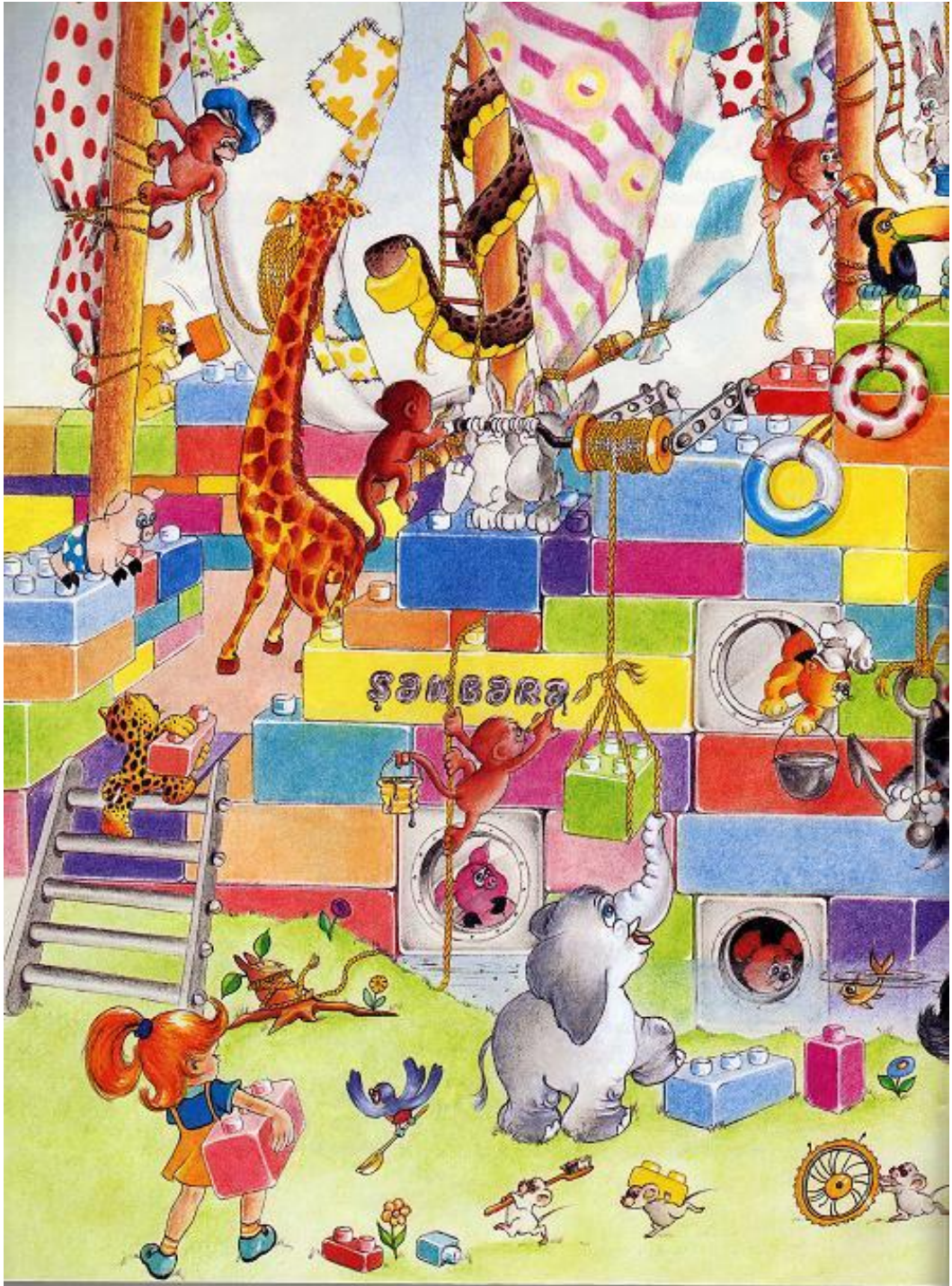
Dostlarımızın başı o qərribə məktubu dartışmağa qarışmışkən bir sirr açım: balina oxuyub-yazmağı bacarmır! Okeanın, dənizin dibində harda dəftər-kitab saxlayacaqdı, hə?! Yekəliyinə baxmayın, heç danışmaz, elə sus-pus üzər. Ancaq səs-küyə öyrəncəli idi, vaxt ilə bütün Yer kürəsini dalında gəzdirib axı. Yaxşı, bəs balina kiməsə, nəyə xəbər vermək istəyəndə nəyləyir? Necə-necə? Berkdən deyini!.. Hə, indi eşitdim. Demək, fikrini dənizin dibindən götürdüyü şeylərlə çatdırır...

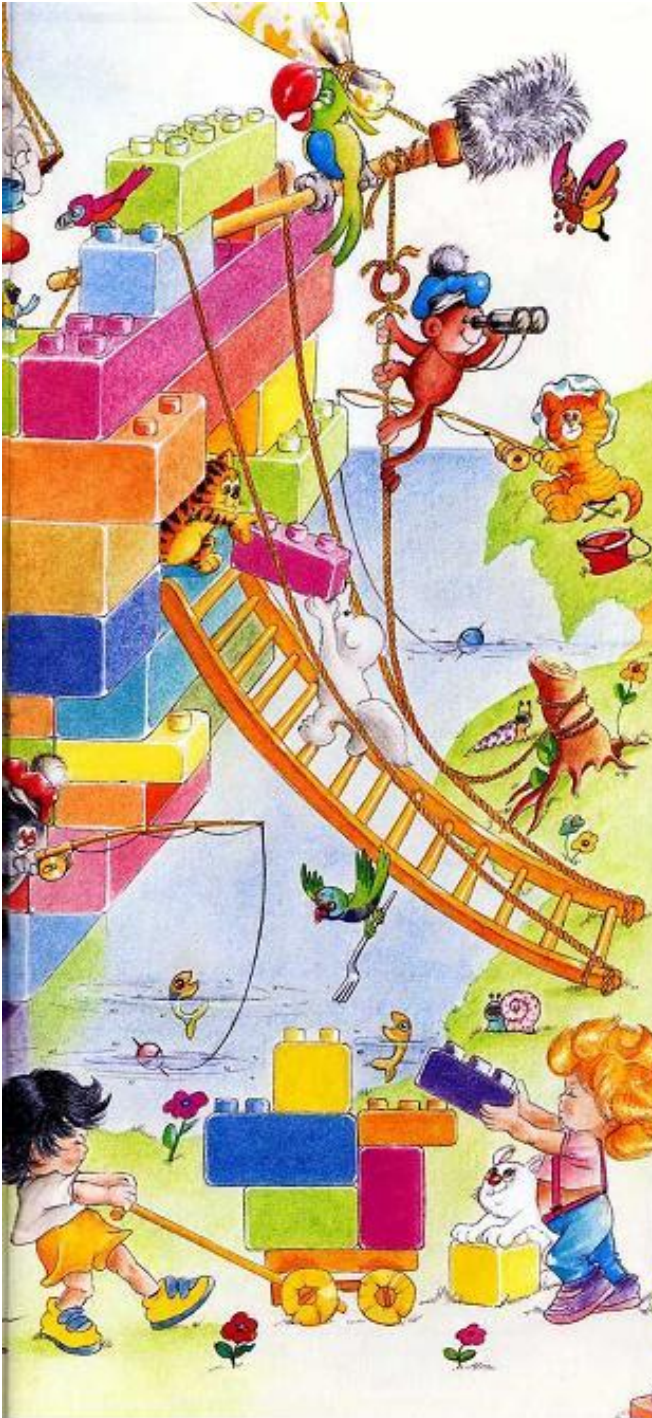
Vay-vay! Heç bu cür də məktub oxumaq olar: biri balıq qulağını dartışdırır, o biri morj dişini yalayır, üçüncüsü gəmi zəngini qapışdırır... Ağız deyənə qulaq eşitmir. Hə-ə, axır ki, 3-4 sözü tapdılar: "dan ağaranda körpə və xallı birisi"... Gəmi zəngi də tələsməyi bildirir... Bəs Tutu nə deyir? Vayyy, heç Tutunu belə aciz görməmişdim, dimdikaltı nəyə mızıldayır. Odur, nəyisə "tutdum" deyir, yəni "tapdım". Qulaq verək, görək nə deyir Tutu: - balinaların başı qovğadadır, tələsmək lazımdır!...

...Aha! Demək gəmi düzəltmək lazımdır. Nolar, onlar gəmi düzəltməkdə olsun, bizsə balinanın məktubuna bir də göz gəzdirib görək düzmü oxuyub Tutu?

Xəbəyə bax, xəbəyə!..
Tutub bir işdən həyə,
Şəndərədə "Şənberə"
Düzəldirik bu kərə!..

Kəs taxtanı: xır-xır-xır!..
Vur baltanı: tap-tap-tap!..
Aç yelkəni: cır-cır-cır!..
Tut sükanı, bur-bur-bur!!!

Losman-bosman-kapitan,
Yüzü sayınca dayan!
Ver qətran, fırça, boyaq...
"Şəndərə"ni boyayaq!!!

Kəs taxtanı: xır-xır-xır!..
Vur baltanı: tap-tap-tap!..
Aç yelkəni: cır-cır-cır!..
Tut sükanı, bur-bur-bur!!!

Rast olsa milyon pirat,
Lap düşsə də parta-part,
Gülüşüb yelkəni dart,
Sonra da kayutda yat...

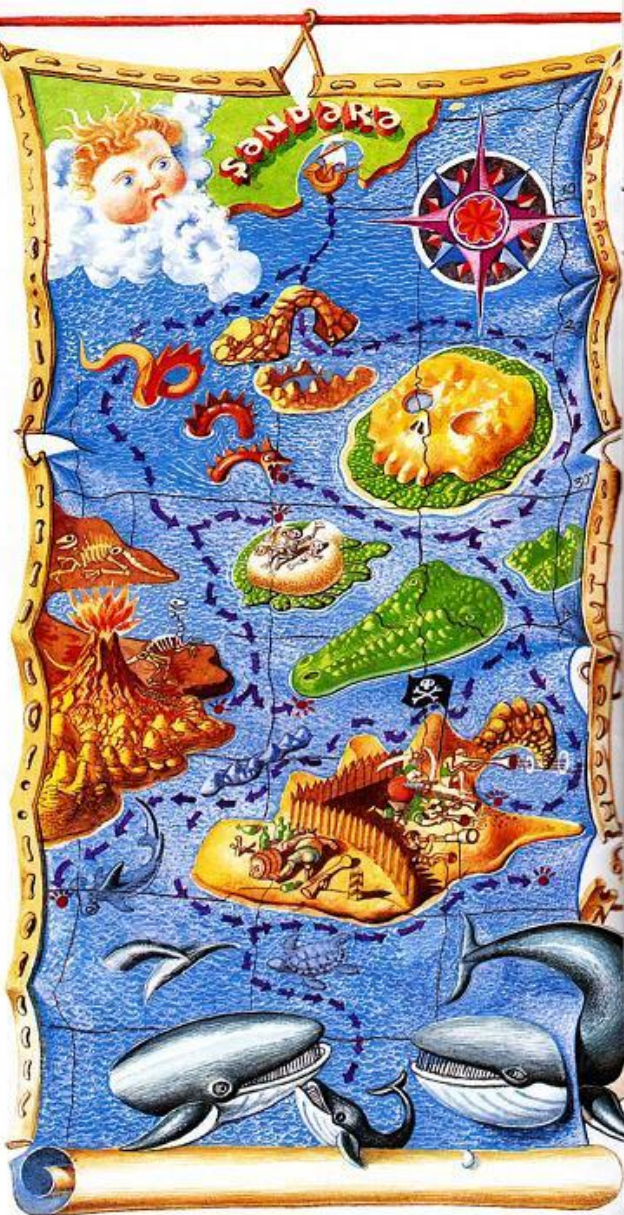
Kəs taxtanı: xır-xır-xır!..
Vur baltanı: tap-tap-tap!..
Aç yelkəni: cır-cır-cır!..
Tut sükanı, bur-bur-bur!!!

QOCA KAPİTAN

Bir bizim kapitana baxın: hərdən qəlyanını sümürüb, xəyalə dalır, olub-keçənləri göz önünə gətirir...

Dənizin suyu tükenmir, qoca kapitanların sözü. Fikir verin, bizim kapitan nə qədər gemicik toplayıb. Əlacı olsa, balaca bir dəniz də düzəldib evdə saxlayar. İndi görək qoca kapitan o gəmiləri bizə necə tanıdır...

1. SAL - çox sadə üzme vasitəsi, ağac tirləri yan-yanə bağlamaqla düzəldilir.
2. QƏDİM MİSİRLİLƏRİN TİCARƏT GƏMİSİ - Livan və Suriyadan gətirilən sidr ağacından düzəldilirdi.
3. QƏDİM ROMALILARIN AĞIR QALERASI - çoxavarlı savaş gəmisi olub və XVIII əsrin sonunadək istifadə edilib.
4. QƏDİM YUNAN TRİREMƏSİ - "triremus" latın sözdür, 3 cərgə avarı olan savaş gəmisi nəzərdə tutulur.
5. X-XI ƏSRLƏRİN NORMAN GƏMİSİ - DRAKAR - möhkəm taxta örtüyü olan iri dəniz qayıdır.
6. ÜÇDÖRLÜ ORTAÇAĞ KARAKASI - taxtadan hamar üzlük çəkilmiş bu gəmi küleyin semtində asanca üzdüyündən avarçəkənlərə ehtiyac qalmırdı.
7. KOLUMBUN KOMANDAN GƏMİSİ "SANTA MARIYA" - Atlantik okeanını keçən çox çəvik və iri gəmi.
8. "VAZA" İSVEÇ QALEONU (1588-1628) - eni uzunluğundan o qədər az imiş ki, göyertədə yerləşən topların ağırlığından batıb.
9. "MƏRİ ROUZ" HƏRBİ XƏTT GƏMİSİ (1509-1647) - İngiltərə kralı VIII Henrixin əmriylə ilk dəfə gəminin yan gözcük-lərindən atəş açan topçular bölməsi olub.
10. ÇİN TİCARƏT GƏMİSİ CON (1200-cü il) - dibi hamar olan və hündür dalında sükan qoyulmuş bu gəminin həsirdən yelkenləri varmış.
11. SAMPAN - cənub-qərbi Asiyada həm də ev kimi istifadə edilən qayıq.
12. KANOE - elastik çubuqlardan çərçivəsi olan, üzünə mal dərisi çəkilmiş yüngül qayıq.

KƏLƏKLİ XƏRİTƏ

Bəlkə Tutuya qoşulub balinaların yanına siz də gedəsiniz? Niyə də olmasın? Amma yola çıxmazdan əvvəl bu xəritəyə yaxşı-yaxşı baxın, şəkillərə, işarələrə diqqət yetirin. Bilin ki, əjdahanın, skeletlər adasının, timsahın, vulkanlı yerin, akulanın, pirat yuvasının, sualtı burulğanının yanından keçmək olmaz.

Kapitan Flintin sirri

Ço-ox qədimlərin sözüdür: quruda imperatorlar, şahlar, krallar, sultanlar, əmirilər söz yiyəsi olanda, dənizdə piratlar ağalıq edərdilər. Dənizçi və səyyahlar hər cür qasırğadan, tufandan, yırtıcı akuladan bətor, piratlardan qorxardılar.

"Qacın! Piratlar gəlir!" çığırtsı Hindistandan və Çindən mallar aparan ingilis, ərəb, holland və rus tacirlərinin dillər əzbəriydi. Qır-qızıl, daş-qaş, ipək və qumaş parçalar, çini qablar, ətri adamı bihuş edən zəfəran və çay gözü heç nədən doymaq bilməyən piratların əlinə keçərdi.

"Pirat" yunan sözüdür və "xoşbəxtlik axtaran" deməkdir. Onlara "korsar", "flibüster", "obvermi", "uğur centmenləri" də deyərdilər. Hansı dildə deyilsə də o sözlərdə həm müəmma, həm yapışıq vardı.

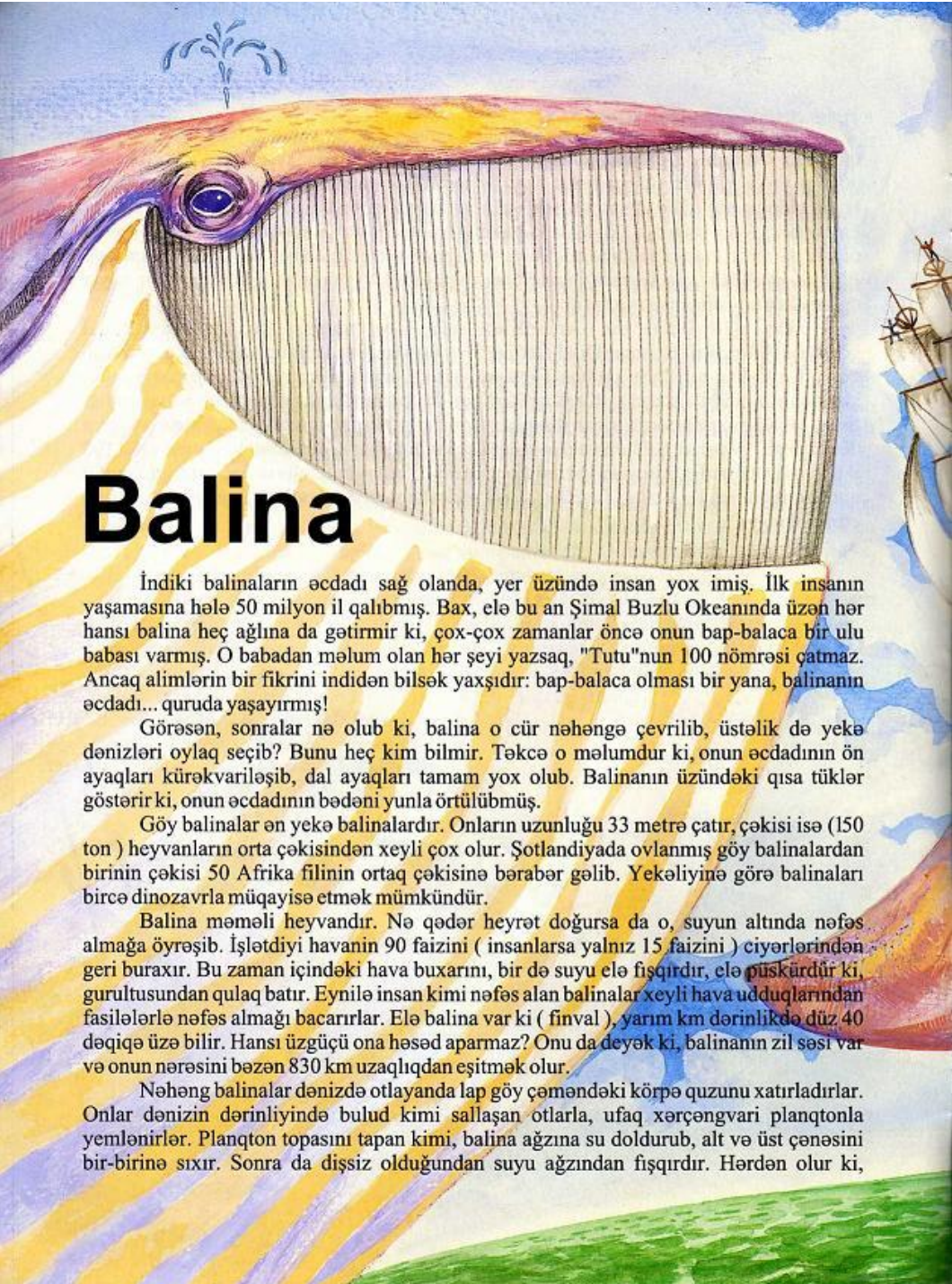
Piratların lap çoxu təzə kəşf olunmuş Amerika sahillərində bəxtlərini sınayardı. O zamanlar Karib dənizini Pirat dənizi adlandıranlar da vardı. Şəkər plantasiyalarından qaçmış qullar, avara-sərkərdan adamlar, canilər, bir də, sadəcə, macəra həvəskarları bu ilıqsulu dənizin çoxsaylı adalarında gizlənib məskən salardılar. Sözbir olub hər hansı gəmini ələ keçirəndən sonra artıq pirata çevrilərdilər.

Dəniz onlara vətən, gəmi - ev, komanda - ailə olmuşdu. Ağzında qəlyan tüstülədən, qulağında gümüş sırğa gözdirən qaniçən kapitan onlara doğma atalarından da əziz idi; onun heç bir sözünü yerə salmazdılar. Öz aralarında məxsusi "pirat" dilində anlaşırdılar. Bu əcaib dil ingilis, fransız və ispancadan yığılmış qatmaqarışıq sözlərdən, qorxunc qarğışlardan və yeddimərtəbə söyüşlərdən yaranmışdı.

Üfüqdə ticarət gəmişi görünən kimi piratlar "Yo-ho-ho! Dağıdıb soyaq! Min şeytani qorxudaq!" - deyə bağırar, əyri qılınclarını sıyrandan sonra üzərində adam kəlləsi və çarpaz sümüklər rəsmi olan qara bayraqlarını qaldırır, "ov"larının dalına düşərdilər. Vaxtında yelkəni açıb aradan çıxmayanlar görək öz bəxtlərindən küsəydilər.

Çünki piratlar qasırğa sürətiylə o gəmiyə yan alacaq, itiüclü dəmir qarmaqları olan sürüşkən kəndiri həmin gəmiyə keçirib, meymun cəldliyiylə onun göyərtəsinə dırmaşaçaqdılar.

Balina

İndiki balinaların əcdadı sağ olanda, yer üzündə insan yox imiş. İlk insanın yaşamasına hələ 50 milyon il qalıbmış. Bax, elə bu an Şimal Buzlu Okeanında üzən hər hansı balina heç ağına da gətirmir ki, çox-çox zamanlar öncə onun bap-balaca bir ulu babası varmış. O babadan məlum olan hər şeyi yazsaq, "Tutu"nun 100 nömrəsi çatmaz. Ancaq alimlərin bir fikrini indidən bilsək yaxşıdır: bap-balaca olması bir yana, balinanın əcdadı... quruda yaşayırmış!

Görəsən, sonralar nə olub ki, balina o cür nəhəngə çevrilib, üstəlik də yekə dənizləri oylaq seçib? Bunu heç kim bilmir. Təkcə o məlumdur ki, onun əcdadının ön ayaqları kürəkvarılışib, dal ayaqları tamam yox olub. Balinanın üzündəki qısa tükler göstərir ki, onun əcdadının bədəni yunla örtülübmüş.

Göy balinalar ən yekə balinalardır. Onların uzunluğu 33 metrə çatır, çəkisi isə (150 ton) heyvanların orta çəkisindən xeyli çox olur. Şotlandiyada ovlanmış göy balinalardan birinin çəkisi 50 Afrika filinin orta çəkisinə bərabər gəlib. Yekəliyinə görə balinaları bircə dinozavrla müqayisə etmək mümkündür.

Balina məməli heyvandır. Nə qədər heyrət doğursa da o, suyun altında nəfəs almağa öyrəşib. İşlətdiyi havanın 90 faizini (insanlarsa yalnız 15 faizini) ciyərlərindən geri buraxır. Bu zaman içindəki hava buxarını, bir də suyu elə fişqırdır, elə püşkürdür ki, gurultusundan qulaq batır. Eynilə insan kimi nəfəs alan balinalar xeyli hava udduqlarından fasilələrlə nəfəs almağı bacarırlar. Elə balina var ki (finval), yarım km dərinlikdə düz 40 dəqiqə üzə bilir. Hansı üzgüçü ona həsəd aparmaz? Onu da deyək ki, balinanın zil səsi var və onun nərəsini bəzən 830 km uzaqlıqdan eşitmək olur.

Nəhəng balinalar dənizdə otlayanda lap göy çəməndəki körpə quzunu xatırladırlar. Onlar dənizin dərinliyində bulud kimi sallaşan otlarla, ufaq xərcəngvari planqtonla yemləniirlər. Planqton topasını tapan kimi, balina ağzına su doldurub, alt və üst çənəsini bir-birinə sıxır. Sonra da dişsiz olduğundan suyu ağzından fişqırdır. Hərdən olur ki,

"Şənbərə", piratlar və polismen balina

Şəndərədən "Şənbərə"
Yola düşdü səfərə.
Oldu Tutu kapitan,
Pıqqıldadı okean.
Okeanda piratlar
Gəlib-gedəni tutar.
Bilmir "Şənbərə"- vay-vay!
Qudbay Şəndərə, qudbay!..
Bir balina polismen
Bildi bunu week-end.
Bazar günü aldı faks:
"Piratlara vermə şans!"..
Bu vaxt pirat Çolaq Con,
Çiyində maqnitofon,
Damağında super "Kent",

Dedi: "Tutu, ver prezent!"..
Tutu...Tutu- kapitan
Tulladı beş - on banan.
Ha-ha!.. Piratlar güldü...
Fu!-Çolaq Con tüpürdü...
Yağdırdı gülləboran.
"Şənbərə" çaşdı tamam!..
Bu vaxt çatdı supermen
O balina polismen!..
Quyruğunu buladı,
Piratları tulladı!
Qaqkıldadı okean,
Piratlar batdı tamam.
"Şənbərə" düşdü yola,
Polismenlə qol-qola!!!

balinalar fırlanıb sanki rəqs edir və beləcə, planqtonu burulğana salaraq dişsiz ağzlarının tən ortasına yönəldə bilirlər.

Balina 50 ilcən yaşayır. Xasiyyətə çox dinc varlıqdır balina. Yeganə silahı quyruğudur. Qəzəbləndimi - quyruğunu an elə vuracaq ki, dənizin lap ortasına düşəcəksən...

Yadımıza düşməskən xatırladaq ki, Londonda çox gözəl bir təbiət muzeyi var. Orada, salonların birində balınanı bütün boy-buxunu ilə görmək mümkündür. İnşallah, günlərin birində ya ata-ananla, ya da özün həmin muzeyə baş çəkərsən. Gədə bilməsən də ürəyini sıxma. Oxu, çalış, öyrən ki... təkcə London, həmin muzey yox, bütün dünya üzünə açılsın. Oldu?..

SİNDİBAD

Doğulduğu yer:

Ərəbistan.

Yaşadığı yer:

"Minbir gecə"
nağılları.

Kimliyi:

Denizlər fatehi.

Dünya dənizlərini

7 dəfə dolaşib.

۹۶ سید سید

Səyahətsiz yaşaya bilməzdim. O üzədən bir də gözümü açdım ki, ipəkdən, atlasdan, min cür özgə maldan sandıqlara yığılmış və satılıq yükümü Bağdaddan ta Bəsrəyəcən daşıyıram. Budur, vaxt çatdı və özüm kimi tacir yoldaşlarımla gəmiyə minib səfərə çıxdım.

Gecəbəgündüz yol getdik, ölkələr, sahillər aşdıq və günlərin birində cənnət bağı qədər füsunkar bir adaya yetişdik. Gəmi adaya yan aldı, lövbərler salındı və hamımız gəmini tərk edib, adaya düşdük. Kimi mənqal asdı, kimi biş-düşə başladı. Bir mən adanı dolaşmaq qərarına gəldim.

Cənnət, nə cənnət! Bütün dünyanı dolaş, belə yer tapmazsan! Qaynaşan çeşmələr, güllər, çiçəklər, al-əlvən kəpənəklər, göylərə dırmaşib buludlara sarmaşan ağaclar, adamboyu yam-yaşıl cəmənlər!.. Bülbüllər cəh-cəh vurur, tutuquşlar göz süzdürür, qırqovullar züy tutur, bildirçinlər yallı gedir. Görüb-görmədiyim, adını eşitmədiyim minlərcə quş pırl-pırl qatarlanıb cikkildəşirdi. Bu adadan, bu quş nəğməsindən ruhum təzələndi, canım dinclik tapdı və bayılıb, haradan gəlib hara getdiyimi, şəhərlər şəhəri Bağdadı, limanlar limanı Bəsrəni, gəmini, yol yoldaşlarımı belə unuttum...

Qəfil şaqqıltı məni özümə qaytardı. Dünya qopdu, yer titrədi, tərənib aralandı. Bütün ada hərəkətə gəldi. Qorxunc bir uğultu getdikcə gücləndi, qulağım batdı. Deyərdin minlərcə dəvə sözləşib birdən böyürdü. Bir də gördüm torpaq ayağımın altından qaçdı, yer aralanıb qollu-budaqlı qocaman ağacları çör-çöp kimi uddu. Bu dəhşətdən elə bil quşlar da qəfildən qorxunc və qap-qara olub, bir anda göyüzünə pərdə çəkdilər...

Dəhşət içində, yığıla-yığıla, bürdrəyə-bürdrəyə üzüm gəmiyə qaçdım. Yol yoldaşlarım itələşə-itələşə gəmiyə doluşurdular. Kapitan tükürpədən səslə bağırdı: "bu ada yox, nəhəng balıqmış! İllər öncə yuxuya gedib, üstündə otlar, ağaclar bitib. İndi adaya dönüb bu balıq. Tonqalların közü onu ayıldırıb, indi üzəsidir. Qaçın, canınızı qurtarın!"

Gəmiyə çatmağa macal tapınca, hayqırıb-bağıran dəniz məni qoynuna aldı. Bir də onu gördüm ki, balığın quyruğundan qopan dalğa, məni itələyib, təzədən suyun üzünə çıxarıb. Quşların göyə çəkdiyi qara pərdə uzaqlaşdı, xırdalaşdı, günəşin şüası sıxdı. Bu işıqda yavaşca üfufdə itən gəmimizi görüb kövrəldim, əlacsızlıqdan içim göynədi.

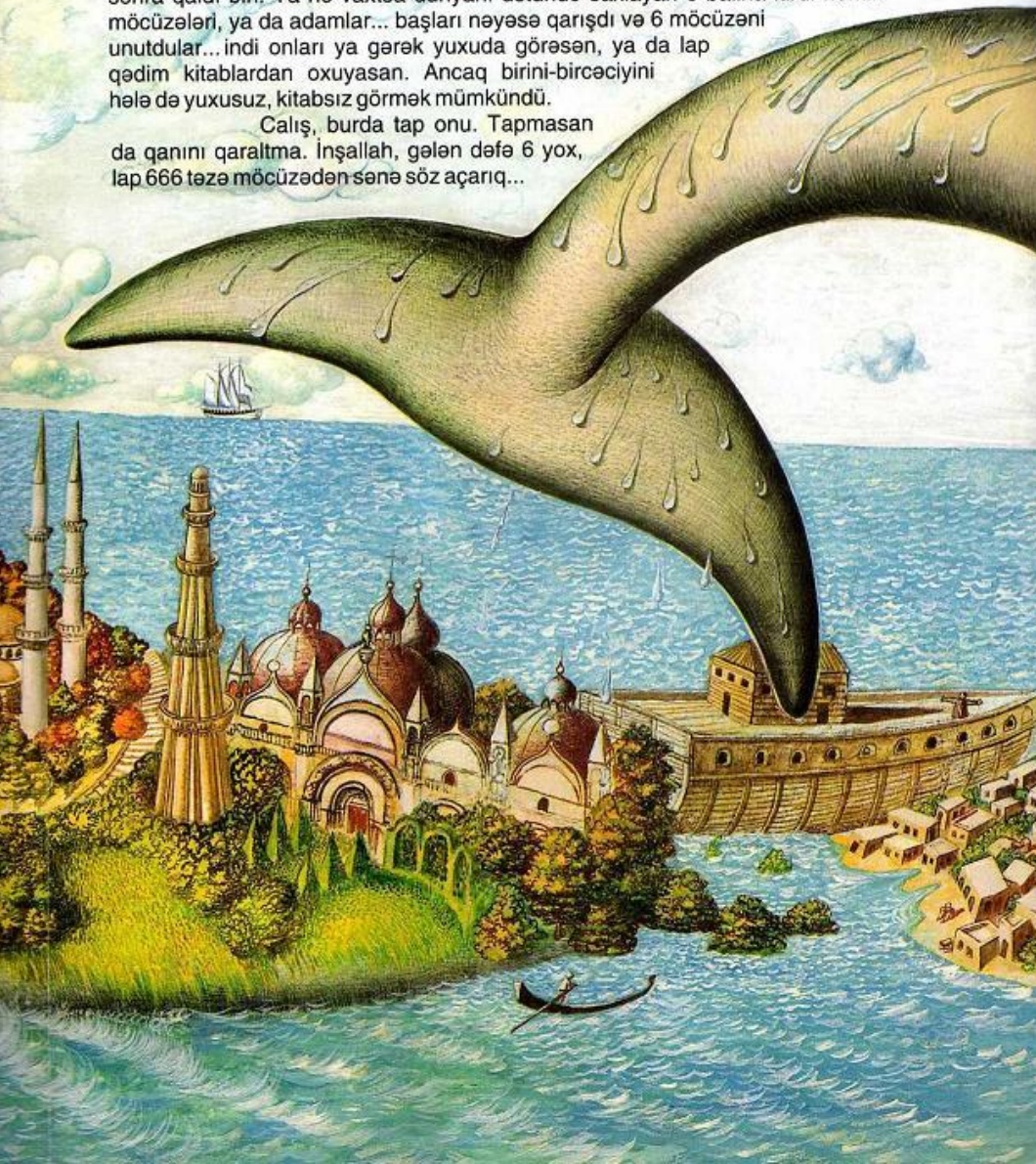
Yan-yörəmdə ağac gövdələri üzürdü. Allahdan kömək istəyib, birindən möhkəm yapışdım. Axşam oldu, gecə sovuşdu, yeni gün doğdu, bir gecə də ötdü. Bir də gördüm ki, başımın üstündən yekə bir budaq sallanıb. Dalğalar məni hansısa adaya yetirmişdi. Olan-qalan gücümle həmin budaqdan yapışib, özümə sarı çəkdim. Tarıma çəkilən sivri budaq, tətəyi basılmış kimi boşaldı və məni adaya tulladı. Ölü kimi yerə düşdüm, halsız və təqətsizdim. Nə yara gözümə görünürdü, nə fələyin işdəkləri. Bircə Allaha şükürlər oxuyurdum ki, o müsibətdən sağ-salamat çıxmışam. Bu duyğu içimi isidirdi...

Molla Nəsrəddinin eşşəyinə minib Romada cəngavər döyüşünə baxarsan. Ya da uçan xalçayla Pizan qülləsinin başına dırmaşar və yuxuya gedib, bir də oyanarsan ki, bəlkə 100 dəfə çıxdığın Qız Qalasının kəlləsindəsən.

Çalış ki o düşdüyn dünyada ən köhnə möcüzəni tapasan. O möcüzə hələ məktəbdən sənə tanışdı. Əslinə qalanda, düz 7 möcüzə vardı, ancaq 6-sı ilim-ilim itəndən sonra qaldı biri. Ya nə vaxtsa dünyanı üstündə saxlayan o balına itirdi həmin möcüzələri, ya da adamlar... başları nəyəse qarışdı və 6 möcüzəni unutdular... indi onları ya gerek yuxuda görəsən, ya da lap qədim kitablardan oxuyasan. Ancaq birini-bircəciyini hələ də yuxusuz, kitabsız görmək mümkündür.

Çalış, burda tap onu. Tapmasan da qanını qaraltma. İnşallah, gələn dəfə 6 yox, lap 666 təzə möcüzədən sənə söz açarıq...

Balina Yerdə olan ən nəhəng varlıqdır. Həm də ən böyük səyyah. Bir də, ola bilsin, ən böyük xəyalpərəst. Bəlkə dünyada ən böyük yuxuları da elə balina görür.

Belə yuxularda gəzib-dolaşmağa, gerek, yuxudan qabaq başlayasan. Əline fəner alırsan, ya da şam götürürsən. Sonra da təsəvvür edirsən ki, guya çox yekə, nəhəng bir balinanın dalına minmişən. Hə... alınmır? Gözünü 3-4 dəfə açıb-yumsan, mütləq alınar - o balina hökmən yuxuna girir.

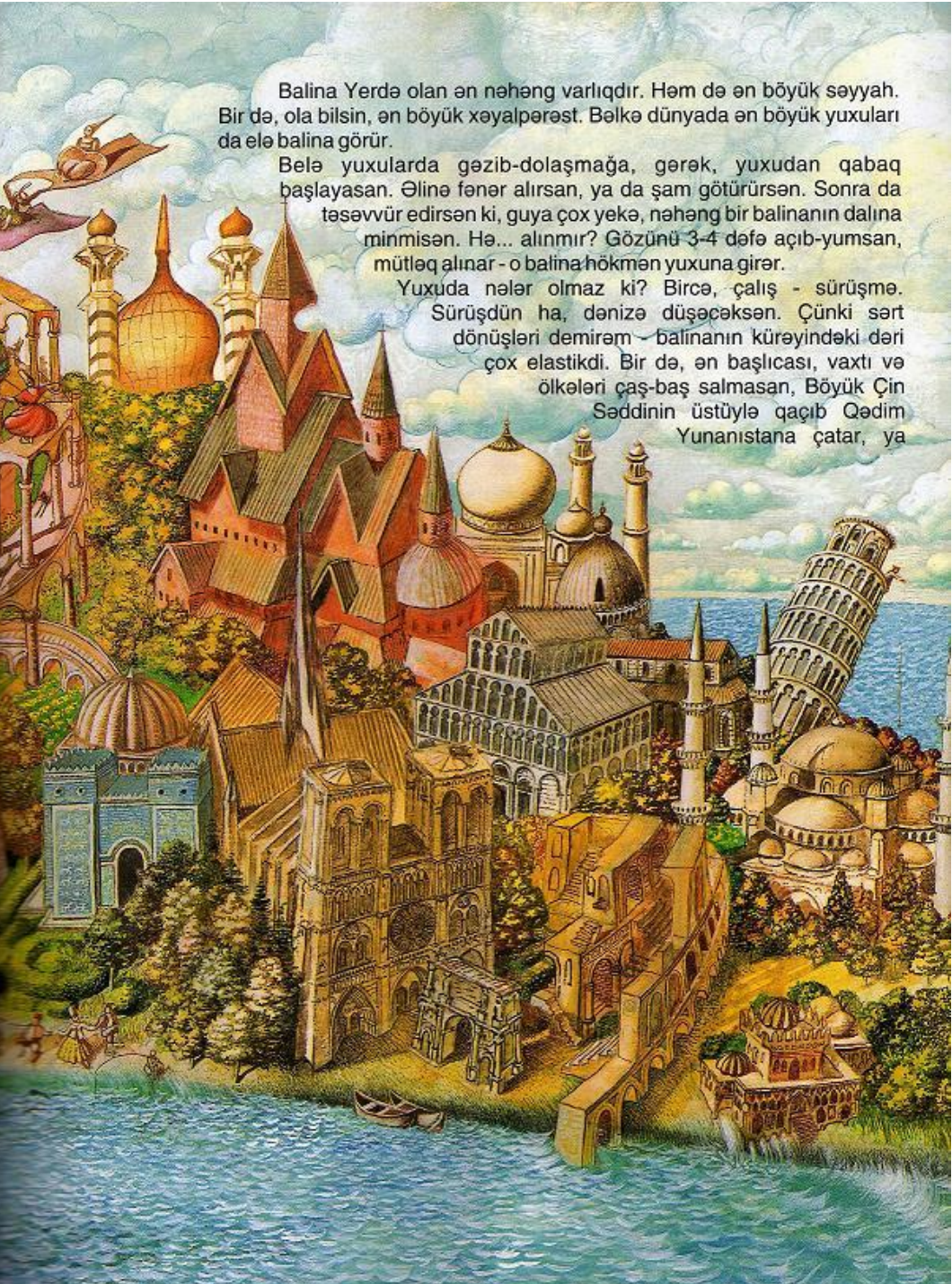
Yuxuda nələr olmaz ki? Birçə, çalış - sürüşmə.

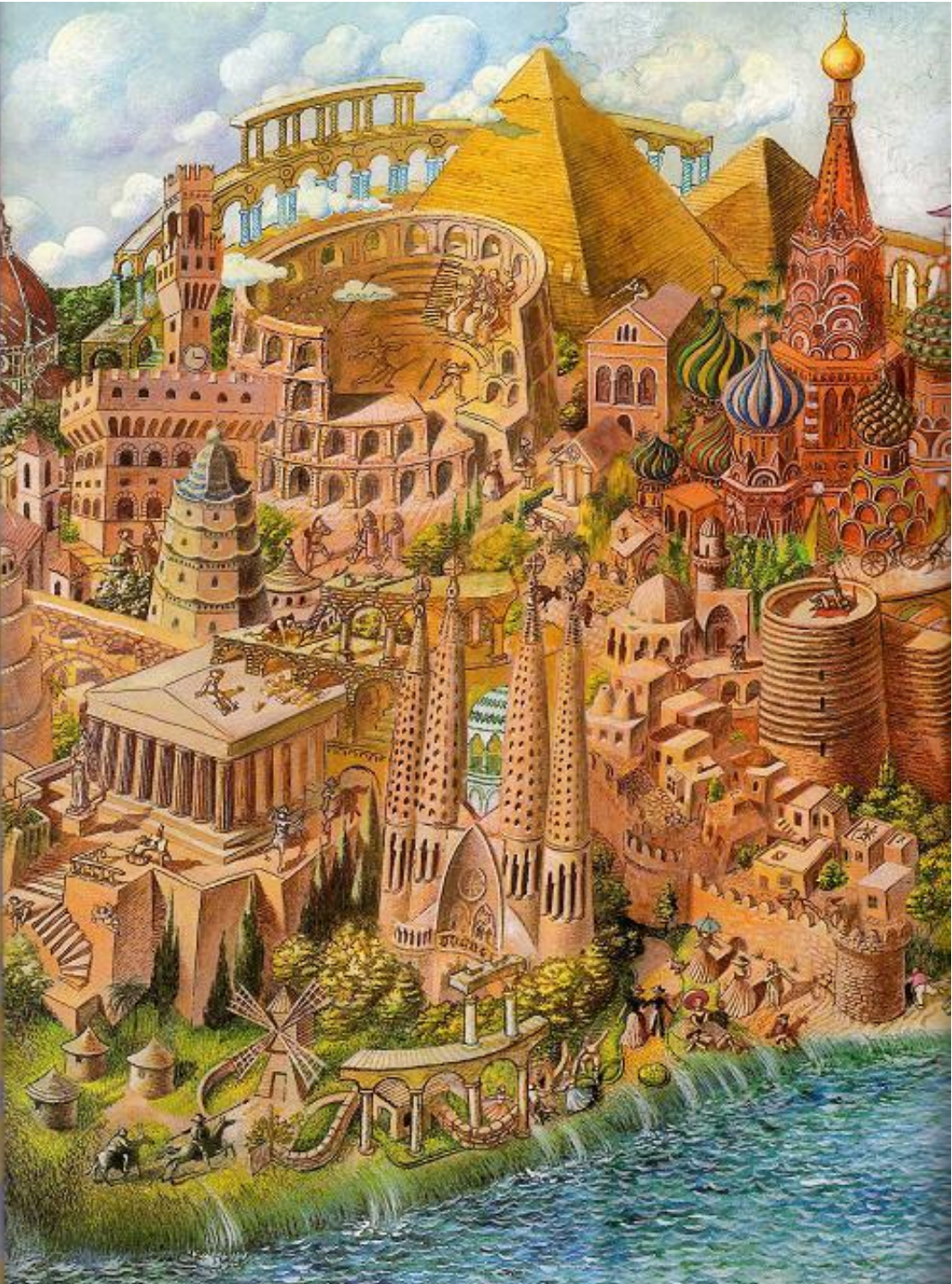
Sürüşdün ha, dənizə düşəcəksən. Çünki sərt dönüşləri demirəm - balinanın kürəyindəki dəri çox elastikdi. Bir də, ən başlıcası, vaxtı və

ölkələri çaş-baş salmasan, Böyük Çin

Səddinin üstüylə qaçıb Qədim

Yunanistana çatır, ya

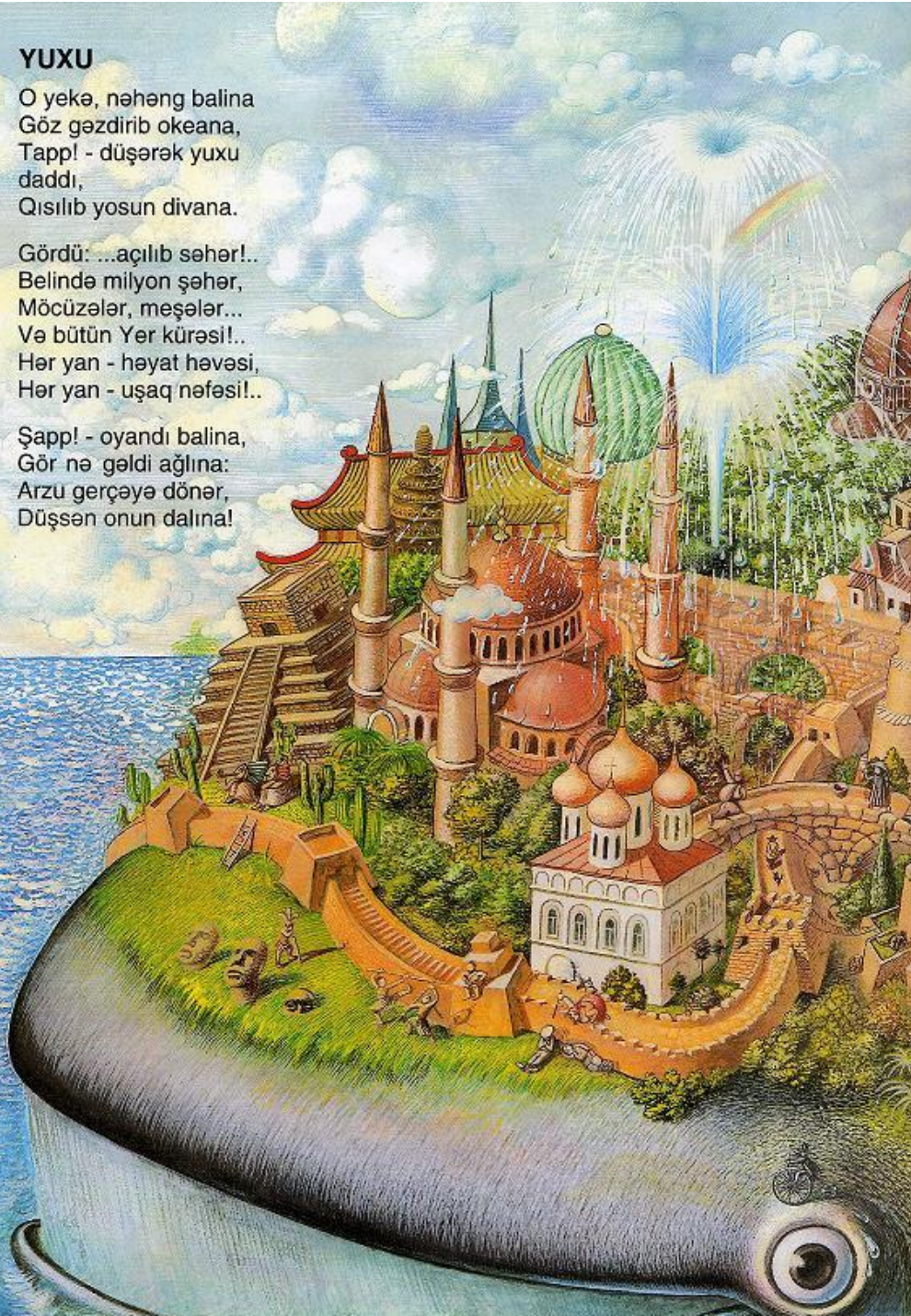

YUXU

O yekə, nəhəng balina
Göz gəzdirib okeana,
Tapp! - düşərək yuxu
daddı,
Qısılib yosun divana.

Gördü: ...açılıb şəhər!..
Belində milyon şəhər,
Möcüzələr, meşələr...
Və bütün Yer kürəsi!..
Hər yan - həyat həvəsi,
Hər yan - uşaq nəfəsi!..

Şapp! - oyandı balina,
Gör nə gəldi ağına:
Arzu gerçəyə dönər,
Düşsən onun dalına!

Dənizlər şahının mərcan sarayında 6 şahzadə qız böyüyürdü, 6-sı da gözəllər gözəli. Ancaq bu qızların ən kiçiyi gözəllikdə hamısından seçilirdi: görün deyərdi qızılgüldü - incə, təzə-tər, kövrək!.. Gömgöy də gözləri vardı, sanki bəbək yerinə dəniz damlası gözdirirdi. Bir iş də vardı ki, onun da, bacılarının da ayaqları yox idi. Su pərisinin ayağı olmur axı, yerində balıq quyruğu olur.

Qızlar 15 yaşı bitirəndə, onlara suüzünə çıxmağa icazə verdilər. Hər dəfə qayıdan baş, gördüklərini danışar, gah əlvan, gah da bənövşə rənginə boyanan günəşdən, quyruqsuz adamların yaşadığı hay-küylü şəhərlərdən söz açardılar. Balaca bacı bu söhbətlərin bir kəlməsini də buraxmaz və qulaq asdıqca, nədənsə ağlamaq istərdi. Amma necə ağlayaydı? Göz yaşı duzlu, yaşadığı sular - şor. Bu üzəndən su pəriləri ağlamağı bacarmaz.

Gün gəldi, balaca su pərisinin də suüzünə çıxmaq zamanı yetişdi. Üzə-üzə üçdörlü gəminin düz yanında suüzünə qalxdı: hərəsi bir rəngdə yüz-yüz fənər gəmiyə işıq salmışdı, göyərtədən musiqi səsləri gəlirdi. Su pərisi gəmiyə lap yaxınlaşdı, pəncərə gözlüyündən kayutlara boylandı. İçəridə geyimli-kecimli çoxlu adam vardı, ancaq iri qara gözləri olan sütün şahzadə hamısından seçilirdi. O gün şahzadə oğlanın 16 yaşı tamam olmuşdu. Hamı ona xoş sözlər deyirdi. Su pərisi bir xeyli gəmiylə yanaşı üzdü: şahzadə oğlanın gözəlliyi onu tilsimləmişdi.

Gecənin bir vaxtı şiddətli fırtına qopdu. Dəli dalgalar dənizi ağzına aldı, azgın küləklər dor ağacını sındırıb gəmini aşdı. Çəpəş qalan adamlar canlarını qurtarmaq üçün suya atıldılar.

Huşunu itirib dənizdə batan şahzadə oğlanın bəxti gətirdi: su pərisi onun köməyinə çatdı, şahzadənin başını suyun üstündə tutub, onu boğulmağa qoymadı. Su pərisi bir də gördü ki, dalgalar hər ikisini qoynuna alaraq sahilə çatdırıb. Neyləsin? Şahzadə oğlanı bəyaz qumun üstünə uzadıb, gözəl ahından öpdü... sonra da özərək oradan aralandı. Geri qayıtmaq baxanda birçə bunu gördü ki, yərdə uzamıqlı qalan şahzadə oğlana gənə və gözəl bir qız yanaşdı və şahzadə gözlərini açaraq həmin qıza gülümsəndi. Su pərisinin kefi pozuldu, üzündən ağlamaq keçdi, ancaq hayıf ki, su pəriləri ağlaya bilməz.

...O gündən başlayaraq su pərisi şahzadə oğlanın yaşadığı sarayın həndəvərlərinəcn üzdü, burda qaynaşan həyatı izlədi, adamlara, hamıdan çox da şahzadə oğlana isnişdi. Qismətinə düşən həyat - su pərililiyi, bir də balıq quyruğu onu dərde saldı və günlərin birində özünə söz verdi ki, qismətindən əl çəksin.

Yeraltı səltənətin cadugər qarısı su pərisinin paxıllığını çəkirdi. Niyə də çəkməsin? Su pərisinin gözəl səsi vardı, mərcan sarayında ondan gözəl mahnı oxuyan tapılmazdı. Firsəti buraxmayan cadugər qarı su pərisinə dedi ki, əgər səsinə ona versə, əvəzində qəşəng ayaqları olacaq və balıq quyruğundan canı qurtaracaq. Ancaq bunu da xəbərdar etdi ki, həmin andan su pərisi nitqini itirib lal olacaq və şahzadə oğlan su pərisini hamıdan çox sevməyə, başqa qızla evlənsə, su pərisi dəniz köpüyünə çevriləcək...

Beləcə, su pərisi quyruğunu bir cüt ayaqla dəyişdi və adam arasına çıxaraq öz şahzadəsini görmək imkanı tapdı. Şahzadə oğlan onu xoşladı, sarayda yaşamağa çağırırdı. Hər dəfə addımını yerə basanda, ağrıdan ağlını itirirdi su pərisi. Axı balıq quyruğuna alışmışdı. Ancaq hər şeydən çox ona ağrıyırdı ki, ürəyini şahzadə oğlana açıb, o fırtınalı gecədən söz sala bilmir...

Günlər keçdi və sahildeki həmin qız şahzadə oğlanla yenə rastlaşdı. Çox ötmədi ki, onlar sevişib evləndilər.

İri qapqara gözlərini son dəfə şahzadə oğlana zilləyən su pərisi özünü dənizə atdı: artıq duyurdu ki, bədəni tikə-tikə olub əriyir, köpüklü suya çevrilir... Su pərisi bir də onu gördü ki, dəniz köpüyündən qopub üzünə günəşə yüksəlir...

"Şənbə" şimala səmt götürüb. Bəxtimizdən səmt küləyi əsir. Buna üzmək yox, uçmaq deyirlər! Bizlər - tutuquşu tayfası, uçmaqdan çox yamsılamağı, söz üyütməyi sevsək də, indi sizə sözün düzünü danışacağam.

Küləyi görən var?

Küləyin özünü heç kim görməyib. Amma küləyin nə olduğunu hamı bilir. Hamı da tanıyır onu. Ağacların əyilməsindən, saçın pırtlaşıb dağılmasından, sovrulub adamın gözüne düşən qum dənələrindən, havada uçan, yerdə sürüklənən papaqlardan kim tanımır küləyi?!

Küləyin yaxşısı-pisi yoxdu. Var güclü külək, məsələn, tufan, bir də var yavaş külək, tutaq ki, yel. Xırda pəncərəni - nəfəsləyi aç, ya da əynindəki köynəyini yellə, olsun yavaş külək, məsələn, meh.

Güclü küləklərin oylağı okeanlar, başıqarlı dağlardı. Bu küləklər gecə-gündüz bilmədən əsir, gündoğandan günbatana, şərqdən qərbə baş vururlar. Yer üzündə o qədər küləklər var ki, onları qarışıq salmamaq üçün adamlar cürbəcür ad düşünüblər. Avropada Afrika səhralarından əsib gələn isti küləyə sirocco deyirlər. Uca Alp dağlarından qopan küləksə mistral adı ilə tanınıb. Bizim obalarda şimaldan əsən soyuq külək xəzri, cənubdan əsən ilıq küləksə gılavar adlanır. İyuldan başlayaraq ta payızın xəzəlinəcən Hind okeanından qopan küləklər tayfun adı ilə tanınıb. Bu sözün çin dilindən açması "böyük külək" anlamına gəlir. Okeanın dibində zəlzələ olursa, yəni yer oynayarsa, bundan külək qopur və bu küləyi gözdiren dalgalara sunami deyilir. Həmin dalgalar, olur ki, onmərəbəli ev hündürlüyünə qalxır.

Amerikalılar özlərinin 2 ən güclü küləyinə qasırğa və tornado adları qoyublar. Hər qasırğaya da özgə bir ad veriblər ki, bir-biri ilə qarışıq salınmasın: Meri, Harri, Kerk, Eddi... Onlarca belə ad var.

Qasırğanın özəyində isə dinc və tamam küləksiz guşə var ki, onun adına "göz" deyirlər. Bir anlığa təsəvvür et ki, diametri 1 mil olan dairənin mərkəzindəsən... yan-yörəndə qasırğa cin atına minib, ancaq sənə heç bir şey olmur. Bax buna

Balıqın bir fırtınadan qorxub gizləni, Uçsək sayınca tapsanız, sonra da tapmacaların cavabını versəniz... azı saqqız payınız var. Amma bizdən yox ha... ata-ananızdan!

TIPMACALAR

*Dalğalanıb, yırgaladar - yel qalxanda,
Əzizləyib yorğaladar - gün çıxanda,
Nəfəs çəkib nərildəyər - tufan qopanda,
İz itirib, gəmi batırar - coşanda,
Zəlim olub, su içirməz - suzanda.*

*Qaya altında bağlı,
Ayağı taxtalı, başı taxtalı,
Yamaqları yağlı,
İhi, ihi - ağlayar...
Qulağı dalğa soraqlı.*

*Dama yağar, damdan düşər,
Ayağı yox, tez sürüşər,
Mahnısı var, sözü yox,
Laylası var, körpəsi yox,
Aizusu var - göl olmaqlı..*

*Bir qara quzum var,
Uçar qanadsız,
Lələkləri tellənər,
Ulduzlar da tüllənər,
Damla-damla payı çox.*

*Başı var, gözləri var,
Ayağı yox, dili yox.
Ləpə atsa, boğular,
İhi!.. Qırmağa düşdü ki...
Qızıl-gümüş pulları var!..*

*Qoşa qanadı var? Var!
Uşaqılıqdan adı var? Var!
Şaqılıtdan qaçar? Qaçar!*

deyərlər ki, bəxti gətirib... Ortağıclı qasırğanın sürəti saatda 30 mildən 75 milədək olur. 1 milin 1,76 km olduğunu nəzərə alsaq, hesablayıb görərsən ki, söhbət saatda 130 km-dən gedir. Deməli, belə külək saatda 80 km-ədək sürətlə qaça bilən ayaqdanyüyrək dəvəquşunu ötə bilər.

Bəs avtomobilə minib qasırğanın pəncəsindən yaxa qurtarmaq olarmı? Ortağıclı və dalınca seni izləyən qasırğadan - hə. Ancaq qorxub, maşını üzə qasırğaya sürsən - yox, maşını çevirib özü ilə aparacaq. Hətta saatda 1000 km sürətlə uçan müasir təyyarələr də qasırğa ilə üzləşməkdən çəkinərək onun üstündən keçirlər.

Külək yüyürəküzməyə görə balıqlar arasında çempion sayılan yelkən balığını da asanlıqla haqlayır. Bu balığın sürəti saatda 100 km-ə çatır.

Bir şey də maraqlıdır: görəsən balıqlar qasırğadan qorxurmu? Qorxur, özü də çox. Düzdür, o qədər də bilinmir ki, niyə qorxur. Balıqların çoxu qasırğadan yayınaraq, sakit axarlı, ya da durğun sulara daldalanır. Meduzalarsa qasırğa olacağını duyan kimi suyun dibinə çökürlər.

Adamlar qasırğanın nələr törətdiyini həmişə bilib. Biliblər ki, qasırğa evləri uçurur, ağacları qoparıb, əlinə keçəni dənizə aparır, qayalara çırpır. Ancaq qorxmaqdan nə çıxar, yaqin bu səbəbdən adamlar da düşünüb-daşınıb, axırda o qərara qəliblər ki, küləyi ram etmək, gərəksə, lap minib çapmaq da olar.

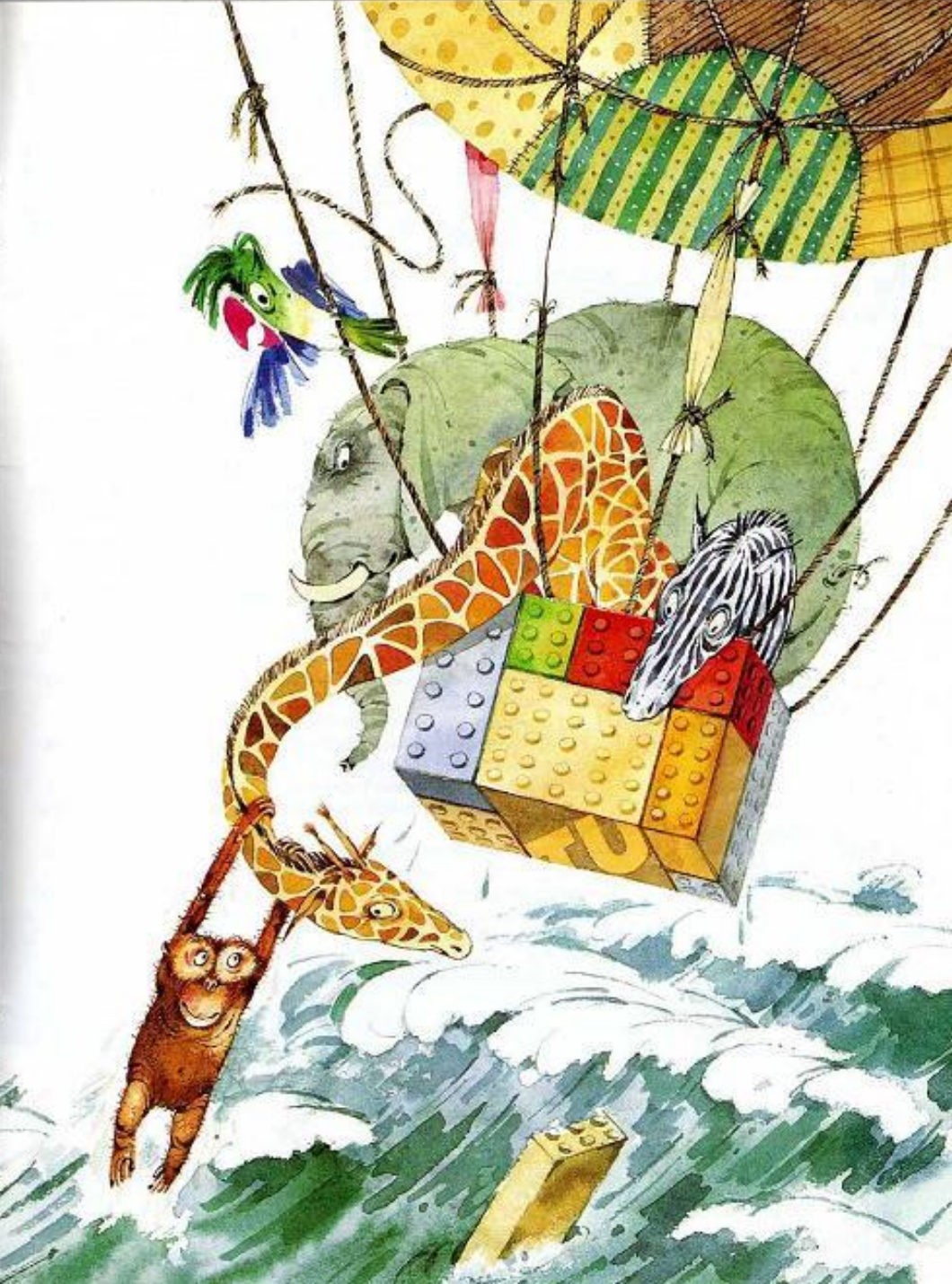
Əvvəl göyə çərçələng ataraq, küləyin yolunu-izini görüblər. Sonra yel dəyirmanları düzəldib, küləyə buğda döydürüblər. Sonra hava şarları uçurublar. Amma küləkdən qorxmamaqdan ötrü adamların düşünüb tapdığı başlıca şey yelkənli gəmilərdir.

Yelkənli gəmilərin nə vaxt yarandığını indi heç kim xatırlamır. Belə gəmilər azı 5 min il əvvəl yaranıb. Elə o vaxtlar da güclü küləklər - qasırğalar qopurmuş. Adamlar yelkənli gəmilərdə neçə min km yol aşaraq okeanlar keçib, qitədən-qitəyə gedə biliblər. Cürbəcür, həm də bir-birindən yüyrek yelkənli gəmilər insan əlinin möcüzələrindəndi. Külək gücləndikcə yelkənlər də lap şişib açılır və gəminin sürətini yüksəldirdi. Sözsüz ki, "ağını çıxaran" gəmiləri külək cəzalandırırdı.

Zaman keçdi... o qədər gəmi düzəldilər ki, az qala okeanda yer qalmadı. XV əsrdə, yəni 599 il öncə (sənin neçə yaşın var?) qüdrətli dəniz dövlətləri yarandı. Bu dövlətlər yelkənli gəmilərdən ibarət çox böyük donanmalar saxlayıb, dəniz və okeanların yiyəsinə çevrildilər. Əvvəlcə paravozlar, sonrasa təyyarələr meydana çıxanadək bu yəziyyət düz 400 il sürdü. Bir iş də var ki, nə insan küləyin ağasına çevrildi, nə də külək gəminin ödəyini aldı insanın...

...Zürafə olmasaydı, çoxumuz hava şarına dırmaşa bilməzdik. Əcəb küləkli gəminizi batırdı, indi də bizi uçurur!.. hoppanaq ki, şar yuxarı qalxsın... Bax belə... Əgər baxın, balıqlar da uçur ki!..

Hava şarı yuxarı qalxanda Yerin yup-yumru olduğu göründü. Həmi heyrətdən donub qaldı.

- Mən belə olduğunu bilirdim, - deyə zürafə dilləndi.

Zolaqlı zəbrə dözməyib soruşdu: - Bəs indi xallı balinalara nə cür kömək edəcəyik?

- Düşünməyə dəyər! - deyə Tutu kəlləmayallaq dayandı, - başüstə duranda yaxşı düşünmək olur axı. Ancaq Tutu çönmə kimi hava şarı da kəlləmayallaq çevrildi və içindəki heyvanlar başüstə asılı qaldılar.

- Yəqə qulaqlarını quş qanadı kimi yellədən fil heyrət içində dedi: - Heç bilməzdim ki, mən uça bilərəm!

Amma meymun şivən qopardı: - Bəsdir hoşa çıxardın, Tutu! Ayaqüstə dayan!

- Yəqin artıq kosmosdayıq, - Tutu bu sözləri deyib özünü düzəltdi.

Heyvanlarsa çox sevinirdilər və: - Ura! Daha biz də kosmonavtıq! - söyləyib bağırırdılar.

- Mən belə olduğunu bilirdim, - deyə zürafə yenə dilləndi.

Elə bu vaxt göydə "uçan boşqab" göründü. Amma uçub eləməirdi, yere düşən adı boşqab kimi diyləndirdi.

- Yadplanetlilər! - deyə Tutu səsləndi, - əlaqəyə girmək lazımdır!

Bu vaxt "boşqab"ın içərisindən bir mexaniki əl uzandı və Tutunu götürüb geri çəkildi.

"Boşqab"ın içərisində ayaqları göydə olan yadplanetlilər vardı; ağzıüstə çevrilmiş masanın başında, tavanda oturmuşdular. Kəlləmayallaq kompüterin ekranı yanib-sönürdü. Kompüterin önündə dəmir lələkli qərībā bir quş da kəlləmayallaq vəziyyətdə deyirdi:

- Utut! Utut! Rəlqasras!..

Tutu qoçaq-qoçaq dedi: - Salam! Nə var, nə yox?

- Malas! - deyə gəlmə varlıqlar cavab verdilər, - Qayaşab yeş rəhl..

İşə baxın ha... Bu dili Tutu da bilmirdi! O, - "baş işletmək lazımdı", - deyə yenə başüstə dayandı və elə bu vaxt ona hər şey aydın oldu: - idmızal kömnöç!

Tər-təmiz yadplanetli dilində deyilən həmin sözlərdən sonra gəlme varlıqlar çevrilib adam dilində danışmağa başladılar:

- Başımıza qəza gəlib! Əsas kompüterimiz sınıb!

- Kompüter yox, sizin Utut xarab olub. Onun adı Utut deyil, mənim kimi onun da adı Tutudu.

- Utut! Utut!- deyə demir quş inadından əl çəkmədi.

Neyləsin-neyləməsin, Tutunun ağlına gəldi ki, başayaq oxuyanda da eyni mənə verən sözləri demir quşa söylətsin:

- Mən dedikcə sən də de: Ana... Ata...

Dəmir quş birdən silkələndi, sonra çevrilib, ayaqüstə dayanaraq:

- Tutu! Tutu! - deyə bağırdı.

Gəlme varlıqlar sevinib Tutuya dedilər:- Qal bizimlə, getmə! Sən bizi xilas etdin!..

- Mən xallı balinaları qurtarmalıyam, - deyə Tutu cavab verdi, - Onlar məktub yazıb, bizdən kömək istəyiblər.

- Biz də məktub almışdıq onlardan, ancaq heç cür oxuya bilmirik.

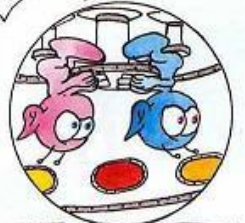
Tutu kompüterə yanaşaraq onun düyməsini basdı. Ekranda bu sözlər oxundu: mirvari (uşaq), dəniz atı (tez), zıncırov (diqqət), ulduz (bayram), balıqulağı (xallı), morj dişi (şimal), mercan (atəşəsanlıq).

Sonra kompüter sanki söndü-yandı və ekranda belə bir mətn göründü: "Diqqət! Gözəl xallı bələmiz doğulub. Həminizi şimala dəvət edirik. Tələsin! Bayram olacaq, fişəng atılacaq".

Tutu əvvəl-əvvəl çaşdı, sonra isə sevinçək olub dedi: - Biz də elə bilirdik başlarında qəza var, sən demə bayrama çağırırlar bizi!..

- Eybi yox, Tutu, özün gördün ki, biz də çaşmışdıq! - deyə yadplanetlilər gülüşdülər.

- Eləsə, irəli! - deyə Tutu kefikök qışqırdı və hamı bir yerdə BAYRAMA tələdi.

AXIR Kİ ÇATDIQ!..

Gün olur bayrama tələsirsən, gün də olur kiminsə köməyinə. Başlıcası, seni gözlədikləri yere vaxtında çatmaqdı. Şəndərdən gələnləri görəndə balinaların üz-gözündən sevinc yağdı: o boyda sərgüzeştdən, qorxu-hürküden sonra sağ-salamat, özü də düz vaxtında bayrama yetişmək hər oğulun işi deyil!..

Qonaqlarsa bala balınının ad günü şərəfinə səmaya xal xal səpələnib, göydən hədiyyələr yağdırırdılar. Gəmilər, təyyarələr, hava şarları, uçan boşqablar səs-səsə verib fit çalırldılar.

Xal bala balına havaya tullanı, bir baxışla bütün hədiyyələri görmək istəyirdi: hələ paylanmamış, hələ yeyilməmiş, hələ qutuya yığılmamış bu hədiyyələri yadda saxlamaq lazımdı axı. Bir də kimin nə işi vardı: hədiyyələri ona gətirmişdilər, ya yox?!

Yaşlı balinalarınsa beynindən bir fikir çıxmırdı: dünyaya ilk dəfə bu cür xal bala gəlmişdisə, demək, onların həyatında hələ çox yeniliklər olacaqdı...

Bəlkə, elə günü səhərdən, quş kimi qanad açıb uçasıydılar? Bəlkə, lap elə velosiped sürəsiydilər? Ya bəlkə onların küreyini gəmi göyertəsinə çevirib, indən belə adamlar adı gəmilərdə yox, gəmi-balinalarda üzəsiydilər?

"Yaşasın Tutu!" sözlərini qışqıran balinalar sevincdən məst olmuşdular.

- Əlbəttə, yaşamaq lazımdı, buna nə söz ola bilər? - deyə Tutu cavabını yubatmadı, - Bizi yeni səfərlər gözləyir axı!..

Görəsən, o səs-küydə Tutunu eşidən oldu?..

"Tutu"nun nəşrlərində Azərbaycandan dünyaya
boylandın, Yer kürəsini seyrə çıxdın. Bu səfərlərdə çaylar
üzdün, dənizlər aşdın, okeanlar keçdin. Neçə-neçə ölkədən
"Nağıl bulağı" axdı, neçə-neçə ölkənin nağıllarına isindin.
Ancaq bu dəfə...

Bu dəfə, balaca dost, dünya səyahətinə ara verib,
yurdiçini dolaşacaq, yurdu sözlə gəzişəcəksən. Bu dəfə doğma
Azərbaycanda yaşayan xalqları bir az da artıq tanıyacaq,
yurd insanının - soydaşın, vətəndaşın çoxrəngli və çoxdilli
nağıl dünyasına baş vuracaqsan.

Yaxın günlərdə işıq üzü görəcək bu nəfis, əlvan kitablar
sənə ərməğandır.

BU YURDDU TANI!

